

203. Randbøldal

Randbøldal er et bysamfund udviklet omkring Engelsholm Papirmølle, der ligger i den dybt nedskårne Vejle Ådal med skovklædte skrænter. Navnet Randbøldal kendes først fra en tinglysning omkring 1872.

Engelsholm Papirmølle (fabrikken) blev drevet af vandkraften fra Vejle Å og er en af landets første industrimøller. Den blev grundlagt i 1732 lige nord for landsbyen Daldover af storkøbmand Gerhard de Lichtenberg, der ejede Engelsholm. Efter en

Den tidligere fabrikantbolig "Det Hvide Palæ"

Kroen

Ahornvej 1

Tidligere bageri

Bindeballevej 10

brand i 1846 omdannedes den til klædefabrik. I 1872 blev fabrik og avlsgård solgt til grosserer L. J. Grøn, København, der nedrev den gamle fabrik og opførte en ny året efter. Han fik navnet Randbøldals Fabrikker tinglyst. I 1891 oprettedes Det Grønske Fideikommis. Fabrikken blev i 1925 til bomuldsvæveri. Efter fabrikkens lukning ca. 1960 forfaldt bygningerne og de fleste blev revet ned i 1984 bortset fra en pakhuslænge fra 1873 og et turbinehus. Pakhuslængen er renoveret og huser Randbøldal Museum (under VejleMuseerne), og på pladsen er indrettet et vandeeksperimentarium.

Fabriksherrens bolig (Dalekildevej 2) er opført 1842 som en hovedbygning i to etager med to lave sidelænger. Den var tidligere fredet, men er siden affredet på grund af omfattende svampeangreb. Gamle arbejderhuse i bindingsværk ligger oppe ad bakken mod nord i Rodal. De er opført til bolig for de udenlandske papirssvende, som fabrikken beskæftigede indtil 1846. Husene en del moderniseret. På vejen ligger også en gammel kolonialforretning.

I byen findes desuden Randbøldal Kro fra slutningen af 1800-tallet, opført i en etage over en høj kampestenssokkel. Randbøldal forsamlingshus, opført 1899. I 1904 overtog

kroen huset, der bruges som krosal. I den vestlige udkant ligger missionshuset opført 1884. Dalekilde Andelsmejeri (Dalekildevej 13) blev opført 1890 og nedlagt 1928, hvor et nyt mejeri opførtes i Randbøl. Bygningen opført i flere etaper. I 1906-07 forlængedes mejeriet mod øst ved tilbygning af en bestyrerbolig. Bygningen er typisk for de allerførste mejerier. Den er uforandret uden overmaling og har stadig bevaret tagudhænget over den tidligere afleveringsrampe til mælkejunger. Hvidt vinkelhus med kælder til ostefremstilling tilbygget i 1912. Et ostelager, opført 1920, er bygget ind i skrånten modsat perronen.

Dalekilde Vandmølle blev grundlagt af Laust Sørensen i 1888. Han var også drivkraften bag oprettelsen af Dalekilde Andelsmejeri og stillede en grund gratis til rådighed, der lå ved siden af vognfabrikken. Dennes maskineri blev drevet af et overfaldshjul, som sad på bygningens sydlige gavl. Vandet kom fra en grøft med udspring i Vester Dallover og løb ind i en mølledam vest for Bindeballevej. Herfra førtes vandet i en muret kanal (tunnel) under vejen, ud i en trærende og hen over overfaldshjulet. Omkring 1897 ændret til en tømrer- og snedkerforretning. I 1913 opførtes en

beboelse på den anden side af vejen. Overfaldshjulet blev fjernet, og maskineriet blev drevet af en dieselmotor, der 1922 afløstes af en 5 hk turbine, som fungerede indtil 1945. Virksomheden lukkede omkring 1970 af den daværende ejer, snedkermester Bruhn. Det er en typisk bygning fra den tidlige industri. Indvendig er de gamle træk bevaret med en afretterhøvl fra Egtved Maskinfabrik og en gammel båndsav.

Marshall's Klædefabrik (Rodalsvej) var oprindeligt en vandmølle, som i 1920 blev overtaget af Det Grønske fideikommis, der indtil ca. 1960 havde en produktion af ulfing (oprivning af gamle klude). I en tilbygning er installeret turbine, som stadig fremstiller kraft. Uden for bygningen er der opstemning og renserist for vandet løber ind i turbinen. Risten afslutter det kanalsystem, der byggedes omkring 1920 for bedre at udnytte åens vandkraft, som her har et kraftigt fald. Et hvidt turbinehus står ved siden af åen.

Sårbarhed: Kulturmiljøet er sårbart overfor ændringer i arkitektur, bystruktur, veje og omgivelser.

Opstemning og kanaler er sårbare overfor terræn- og vandstandsændringer samt forfald og tilgroning.

Tidligere købmandsforretning

Fabriksherrens bolig med fabriksdammen i forgrunden